

Стаття надійшла до редакції 09.06.2018

Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.

унікальність – 90.56 %

УДК 81'255.4:811.111

**СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ДРАМАТИЧНОГО ТЕКСТУ:  
ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ  
УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ П'ЄСИ ТЕННЕССІ  
ВІЛЬЯМСА «THE GLASS MENAGERIE»)**

*Пасенчук Наталія Вадимівна, [nataliipasenchuk@gmail.com](mailto:nataliipasenchuk@gmail.com)*

*аспірантка*

*Херсонський державний університет*

*Стаття присвячена питанню перекладу драми. У статті розглянуто художню своєрідність мови драматичного твору, окреслено проблематику перекладу національно-культурних маркерів як засобів вираження національного колориту. Досліджено основні способи перекладу та доцільність застосування різних перекладацьких трансформацій на матеріалі перекладів російською та українською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie». Встановлено, що трансформації, до яких удаються перекладачі, ведуть до зміни сприйняття тексту оригіналу в перекладі. Вплив соціально-культурних чинників часом призводить до стилістично відмінних перекладів одного й того самого фрагменту тексту. Завданням перекладача стає надання реципієнтові необхідних пояснень, так як передача соціально-культурної та історико-культурної специфіки оригіналу драматичного тексту потребує особливого підходу з боку перекладача у досягненні прагматичної адекватності перекладу. Визначено, що буквальный переклад не відповідає адекватності відтворення оригіналу. Невиправдане збереження форми оригіналу з точки зору збереження сенсу повідомлення та припущення неточностей у перекладі призводить до смислової помилки. Необхідною умовою адекватного перекладу є відтворення стилістичних засобів, які є особливістю авторського стилю, елементом цілісної мовно-стилістичної картини оригіналу. Важливою складовою образності тексту є національно марковані засоби, які сприяють емоційно-експресивній забарвленості тексту та підкреслюють національний колорит. Відмінності в концептуальних картинах світу представників різних лінгвокультур та відмінні фонові знання обумовлюють необхідність ретельного визначення семантичного значення та стилістичної забарвленості одиниць оригіналу з метою пошуку адекватних трансформацій у перекладі. Оскільки драматичний твір є своєрідною моделлю соціально-історичного контексту суспільства, одним із головних завдань перекладача постає відтворення в повному обсязі всіх складових елементів моделі іншої культури та збереження національно-історичної своєрідності тексту оригіналу.*

*Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]*

*© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], [nataliipasenchuk@gmail.com](mailto:nataliipasenchuk@gmail.com)*

**Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)]** (Українською / На укр. яз)

*Ключові слова:* адекватність перекладу, драма, національно-культурні маркери, перекладацькі трансформації, соціально-культурний контекст.

## СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ ДРАМАТИЧЕСКОГО ТЕКСТА: ПРОБЛЕМЫ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРЕВОДОВ НА УКРАИНСКИЙ И РУССКИЙ ЯЗЫКИ ПЬЕСЫ ТЕННЕССИ УИЛЬЯМСА «THE GLASS MENAGERIE»)

*Пасенчук Наталья Вадимовна, [nataliipasenchuk@gmail.com](mailto:nataliipasenchuk@gmail.com)*

*аспирантка*

*Херсонский государственный университет*

*Статья посвящена проблемам перевода драматического текста. В статье проанализирована проблематика перевода национально-культурных маркеров как средств выражения национального колорита драматического текста. Исследованы основные способы перевода и целесообразность применения различных переводческих трансформаций на материале переводов на русский и украинский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie». Акцентируется внимание, что переводческие трансформации ведут к изменению восприятия текста оригинала в переводе. Влияние социально-культурных факторов приводит к стилистически отличным переводам одного и того же фрагмента текста. Задачей переводчика является обеспечение реципиента необходимыми объяснениями, поскольку передача социально-культурной и историко-культурной специфики оригинала драматического текста требует особого подхода со стороны переводчика в достижении прагматической адекватности перевода. Определено, что буквальный перевод не соответствует адекватности воспроизведения оригинала. Неоправданное сохранение формы оригинала с точки зрения сохранения смысла сообщения и допущение неточностей в переводе приводит к смысловой ошибке. Необходимым условием адекватного перевода является воспроизведение стилистических средств, которые являются особенностью авторского стиля, элементом целостной культурно-стилистической картины оригинала. Важной составляющей образности текста являются национально-маркированные средства, которые способствуют эмоционально-экспрессивной образности текста и подчеркивают национальный колорит. Различия в концептуальных картинах мира и разные фоновые знания обуславливают необходимость тщательного определения семантики и стилистической окраски единиц оригинала с целью адекватных трансформаций в переводе. Поскольку драматическое произведение является своеобразной моделью социально-исторического контекста общества, одной из главных задач переводчика является воспроизведение всех составляющих элементов модели другой культуры и сохранение национально-исторического своеобразия текста оригинала.*

*Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]*

*© Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], [nataliipasenchuk@gmail.com](mailto:nataliipasenchuk@gmail.com)*

**Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie»)** [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennja (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

*Ключевые слова:* адекватность перевода, драма, национально-культурные маркеры, переводческие трансформации, социально-культурный контекст.

**SOCIAL AND CULTURAL CONTEXT OF THE DRAMATIC TEXT:  
PROBLEMS OF REPRODUCTION (BASED ON THE UKRAINIAN AND  
RUSSIAN TRANSLATIONS OF WILLIAMS TENNESSE'S PLAY «THE  
GLASS MENAGERIE»)**

**Pasenchuk N.**, [nataliipasenchuk@gmail.com](mailto:nataliipasenchuk@gmail.com)

*Post-graduate student*

*Kherson State University*

*The article is devoted to the problem of translation of the drama. The article focuses on revealing peculiar linguistic and stylistic features of the drama. The research has been done on the case study of Russian and Ukrainian translation variants of the drama text by T. Williams «The Glass Menagerie». Basic methods of translation are investigated in the article. On the basis of comparative analysis the author investigates the problem of lexico-semantic transformations in translation of the drama. There has been proved that lexico-semantic transformations play an important role in the process of translation, providing the text with dynamics, enhancing expressivity, serving to enhance the image-expressive functions of a language. The units of different language levels, which help to verbalize cultural information of the source text, words with national and cultural semantic component have been considered. It was outlined that structural and functional peculiarities of each target language in regard to source English language and personality of translator have an impact on the reflection of the national and cultural colour of the source text. The task of the translator is to provide the reader with necessary explanations, since the transfer of the cultural and social specifics of the dramatic text requires a special approach from the translator in achieving the pragmatic adequacy of the translation. It is determined that the literal translation does not correspond to the adequacy of reproduction of the source text. The nationally marked means contribute to the emotional and expressive colour of the source text and emphasize the national colour. The adequate reproduction of stylistic means leads to the preservation of the original intention of the author. The dramatic text is a peculiar model of the socio-historical context of society. The main task of the translator is the reproduction of the national components of the model of another culture and preservation of national-historical context of the source text.*

**Key words:** *adequacy of translation; drama; markers of culture; translation transformations; socio-cultural context.*

**Постановка проблеми.** Американська драматургія середини ХХ століття викликає значну зацікавленість дослідників, зокрема В. Б. Шаміної [Шаміна 2011],

*Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]*

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], [nataliipasenchuk@gmail.com](mailto:nataliipasenchuk@gmail.com)

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

Г. Даброу [Dubrow 2014], Е. Фаулера [Fowler 1982], Ч. Бейзермена [Bazerman 1988], адже драми цього періоду відображають світоглядні принципи американського суспільства. Драматурги тяжіють до пошуків нових драматичних форм, які ускладнюють фабульну лінію в драмі через уведення багатьох паралельних інтриг та конкретизують внутрішній емоційний стан героя частими монологами, потоком свідомості та флешбеками. У цьому аспекті американська драматургія середини ХХ століття є новим етапом у розвитку драматичного жанру, для якого властиво віддзеркалення філософії підсвідомого, що впливає на добір персонажів, зміну на сюжетному рівні – звернення до ірраціонального, ментальних процесів та психоемоційних розладів персонажів.

**Метою статті** є висвітлення проблематики відтворення мови драматичного тексту та національно-культурних маркерів як засобів вираження національного колориту.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Однією з найбільш яскравих постатей не тільки американської, а й світової драматургії другої половини ХХ століття вважають Теннессі Вільямса, який сформулював новаторську концепцію у цьому жанрі, зокрема у передмові до п'єси «*The Glass Menagerie*»: *a conception of a new, plastic theatre which must take the place of the exhausted theatre of realistic conventions if the theatre is to resume vitality as a part of our culture* [Williams 1945, p. 1]. Т. Вільямс пропонує використовувати театральні-сценічні прийоми насамперед такі, як екран, музика, освітлення, а також пластичні жести для сценічного втілення конфліктів у сфері підсвідомого для впливу на внутрішній світ глядача. Т. Вільямс започаткував новий «пластичний» стиль американського театру, де на підсвідомість глядача діє не лише гра акторів, але й музика, освітлення, зображення на екрані.

У п'єсі «*The Glass Menagerie*» Вільямса, яку вважають “*the most cinematic of Williams's plays*” [Brandt 1967], флешбеки складають основну драматичну дію. Їх генерує на сцені пам'ять Тома Вінгфілда, автобіографічного персонажа-наратора, який у своїй теперішній ролі оповідача перебуває в одній часовій площині з глядацькою залюю, а в згадуваному минулому виступає однією з дійових осіб драми, що зовні невідчутно, але визначає його долю та долі його близьких.

*Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]*

© Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com

**Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie»)** [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennya (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

Визначивши жанр твору як *memory play* [Williams 1945, p. 1], Т. Вільямс тим самим використав прийоми, які характеризуючи механізми згадування / забування, є водночас атрибутами поетики кінофільму, до яких, зокрема належать спонтанні переміщення у часі, затемнення як ознака перетікання одного епізоду в інший, світлові акценти для укрупнення деталей зовнішності чи інтер'єру. Пластичний образ спектаклю, на думку драматурга, повинен давати своєрідний авторський коментар, уточнювати те, що відбувається, впливаючи на підсвідомість глядачів.

Наголошуючи на художніх функціях музики та світла, які дозволяють створювати живописні ефекти, Т. Вільямс пропонує використовувати екран, на який під час кожної сцени проєктуються образи та словесні формули, що несуть найбільше смислове навантаження. У такий спосіб фокусується увага глядачів, розпорошена через фрагментарну композицію п'єси: *«the screen will have a definite emotional appeal, less definable but just as important»* [Williams 1945, p. 1].

Прем'єра п'єси відбулась у Чикаго в 1944 році, а згодом – у березні 1945 року – була поставлена на Бродвеї. Постановка п'єси здобула премію театрального сезону 1944–1945, яка присуджується нью-йоркським гуртком театральних критиків. Найвідоміша екранізація належить режисерові Полу Ньюману (1987 р.), де Джоан Вудфорд виступає в ролі Аманди, а Карен Аллен – Лори і Джон Малкович – Тома. Чудова акторська гра та режисерська робота, оригінальність декорацій та освітлення, довершене музичне оформлення шокували публіку своєю відвертістю та реалістичним зображенням сімейного конфлікту.

Інсценізація п'єси у перекладі російського перекладача Г. Злобіна належить Театру Націй (режисер – В. Синицький), Молодіжному театру «Свободное пространство» (режисер – Н. Чорних), Дзержинському театру драми (режисер – М. Шиманська). Українською мовою п'єсу було поставлено музично-драматичним театром імені Т. Г. Шевченка (режисер – Микола Карасьов) та Національним академічним драматичним театром імені І. Франка (режисер – Т. Аркушенко) у перекладі М. Стріхи.

*Провідною темою* п'єси є несумісність реального життя та вигаданого світу, небажання миритися з нудним та неясним життям. Головний герой Том, так само, як і Теннессі Вільямс, полюбляє світ пригод, захоплюється читанням, проводить

*Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]*

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenichuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

вечори в кінотеатрі. Він мріє залишити все та вирушити в далеке плавання. Однак його мати – Аманда Вінгфілд – поставила перед ним одну обов'язкову умову: перш ніж поїхати, він має знайти хлопця, котрий зміг би замість нього піклуватися про його сестру Лору. Мати виконує соціальну роль голови родини та нав'язує синові певну модель поведінки, втручаючись до його особистісної сфери.

П'єса є автобіографічною, адже письменник походив з американського Півдня, з родини з вельми старовинним корінням, що сягало чи не часів Вільгельма Завойовника. Його мати, як і Аманда Вінгфілд, навіть живучи в тісному скромному помешканні в Сент-Луїсі, почувалася аристократкою-південкою, марила колишніми пригодами. Батько письменника змушений був заробляти, торгуючи взуттям (звідси й ненависний «фах» головного героя п'єси Тома – поета в душі; до речі, і сам автор із чотирнадцяти років так само ночами складав вірші). Нервово неврівноважена сестра Т. Вільямса Роза стала прототипом ніжної та водночас приреченої на загибель у жорсткому прагматичному світі Лаури.

Дія п'єси відбувається в роки Великої депресії і напередодні Другої світової війни. Соціальний підтекст твору вводиться метафоричним порівнянням середніх класів американців 1930-х років зі сліпими, оскільки в ці роки відбувся крах Нью-Йоркської біржі, коли почалася економічна криза в США, а люди були як сліпі, в розпачі й не знали, що робити і куди податися: Tom: *To begin with, I turn back time. I reverse it to that quaint period, the thirties, when the huge middle class of America was matriculating in a school for the blind. Their eyes had failed them, or they had failed their eyes, and so they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2].

У період 1930-х років у США почалася Велика депресія, яка призвела до зниження обсягів промислового виробництва, підвищення рівня інфляції, зростання цін, спаду сільськогосподарського виробництва. Банківська система перестала функціонувати, погіршилося становище фермерів, дрібних підприємців та представників середнього класу. Майбутнє для населення країни опинилося під загрозою.

У перекладі Г. Злобіна: *Том: Начать с того, что я возвращаю время. Я перенесусь в тот странный период, тридцатые годы, когда огромный средний*

*Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]*

© Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com

**Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie»)** [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennja (na materialii perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)



класс Америки поступил в школу для слепых. То ли их зрение стало неверным, то ли они перестали верить своим глазам – не знаю. Но они лихорадочно пытались нащупать пальцами брайлевы точки распадающейся экономики [Злобин 1999, с. 3].

У перекладі українського перекладача М. Стріхи: *Том: Насамперед я повертаю минуле. Я перенесу вас у той дивовижний час, коли величезний середній клас Америки змушений був рушити за атестатом зрілості в школу для сліпих. Чи то очі їх зрадили, чи то вони самі не вірили власним очам, але, так чи інакше, вони намагалися намацати пальцями некучі Брайлеві літери економіки, що розпадалася* [Стріха 2014, с. 109].

Російський перекладач Г. Злобін надає буквальний переклад російською мовою, що не відповідає адекватності відтворення оригіналу. В українськомовному варіанті перекладу ми простежуємо, що переклад було здійснено не з оригіналу, а з російськомовного варіанту, який було створено дещо раніше українськомовного, що стає на заваді адекватного сприйняття тексту перекладу. Наприклад, переклад репліки *I turn back time* російською як *Я возвращаю время* та українською як *Я повертаю минуле* є нетиповим для мови перекладу, оскільки вираз *turn back (the hands of) time* [Cambridge Dictionary] є сталим виразом, а, як відомо, їх значення не завжди відповідає дослівному перекладу складових, частіше це значення набуває ідіоматичного характеру.

Невиправдане збереження форми оригіналу з точки зору збереження сенсу повідомлення у наступній репліці: *I reverse it to that quaint period – Я перенесу вас у той дивовижний час*. Вжиті перекладачем Г. Злобіним російські лексеми *перенесу* та *странный* не дозволяють вдало передати створювану автором атмосферу. Дієслово *перенестись* в російській мові розмовною лексемою [Словник Ушакова] та створює тональність буденності, а переклад словосполучення *quaint period* російським відповідником *странный период* не відповідає адекватності сприйняття іншомовним одержувачем, адже період Великої депресії навряд чи можна охарактеризувати як *странный*. В українському варіанті перекладу лексема *quaint* передається як *дивовижний*. Перекладач ігнорує авторський задум у презентації дійсності, оскільки прикметник *дивовижний* викликає інші асоціації у свідомості іншомовного одержувача щодо зображувальної

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Соціально-культурний контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

соціально-економічної кризи. Загалом, як свідчать аналізовані переклади російськомовний та українськомовний реципієнти можуть не відчувати значущості реальної історичної події в історії американського народу. Щодо варіанту перекладу словосполучення *huge middle class of America* – *огромный средний класс Америки* – *величезний середній клас Америки*, то він спроможний викликати хибні асоціації, оскільки прикметники *огромный* та *величезний* в російській та українській мовах частіше вживається у значенні величини та обсягу [Словник «Академик»]. Доречніше було б скористатися російським відповідником на кшталт *большинство людей среднего класса Америки* та українським – *більшість людей середнього класу Америки*, оскільки економічна криза призвела до підвищення рівня безробіття саме серед представників середнього класу, тому що в кожній родині, як правило, середнього класу голова сім'ї – батько – мав постійну роботу та мав змогу утримувати дружину і дітей, але в результаті кризи та втрати роботи такі сім'ї опинилися без жодних засобів до існування.

Наступний приклад ілюструє як застосовані лексеми у тексті перекладу впливають на розуміння цільовою аудиторією соціального підтексту п'єси. Перекладачі Г. Злобін та М. Стріха, вживаючи такі відповідники до словосполучення *a school for the blind* як *школа для слепых* та *школа для сліпих*, порівнюють американців з учнями школи для сліпих, які навчаються за методикою, розробленою французьким вченим Л. Брайлем – спеціальний шрифт для написання і читання сліпими. Однак, такий варіант перекладу є неприйнятним, адже порівняти більшість американців зі сліпими – це достатньо перевернуто твердження, адже йдеться не про просте порівняння, але про метафоричний образ тогочасного середнього класу. Слід зазначити, що завдання перекладача полягає тут у тому, щоб зберегти художню образність та адекватно відтворити експресивну функцію оригіналу. Принципово відмінним було б використання таких відповідників, як *«уроки для слепых»* та *«уроки для сліпих»*, які б дозволили вдало передати створювану автором дійсність. Російськомовний варіант перекладу репліки *they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2]; *... они лихорадочно пытались нащупать пальцами брайлевы точки распадающейся экономики* [Злобин 1999, с. 3] також недостатньо точно і чітко відтворює текст

*Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]*

© *Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com*

**Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie»)** [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennya (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)



оригіналу, внаслідок чого нівелюються важливі для сприйняття тексту оригіналу значення. У ті часи більшість людей через невпевненість у майбутньому змушені були вчитися виживати у складних умовах та немов рухатися вперед «на дотик». Тоді як переклад українського перекладача М. Стріхи цієї репліки *they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2] – вони намагалися намацати пальцями пекучі Брайлеві літери економіки, що розпадалася [Стріха 2014, с. 109] слід вважати вдалим, оскільки він є значно наближеним до сприйняття та розуміння соціальних проблем драми. У країні, де протягом багатьох десятиліть культивувалася доктрина, котра давала кожному американцеві віру в те, що він може досягти успіху завдяки наполегливості та працьовитості, люди почали втрачати моральні орієнтири та ідеали. Почалася психологічна криза, яка була навіть гіршою за економічну.

Перекладач А. Завалій пропонує дещо інший варіант перекладу цього фрагменту тексту: *Том: Для начала, я поворачиваю время вспять. Я возвращаю его в тот старомодный период, в тридцатые, когда весь огромный средний класс Америки поступал в школу для слепых. Они подвели свои глаза или глаза подвели их, и потому они насильно вдавливали свои пальцы в раскаленный Брайловский алфавит растворяющейся экономики* [Завалій 2008, с. 4]. Для цього перекладу також характерним є наслідування оригіналу, проте транскодувач вживає дещо інші конструкції. На противагу двом наведеним вище варіантам перекладу, перекладач А. Завалій передає вираз *I turn back time* еквівалентною фразеологічною одиницею – *я поворачиваю время вспять*, яка має значення «повертати час назад» [Dictionary by Merriam-Webster]. Автор оригіналу використовує фразеологізм для того, щоб надати експресивного забарвлення репліці головного персонажа, а перекладач тут досить вдало зберігає його зміст та образність.

Наступний приклад ілюструє ігнорування авторського задуму зображення часу й місця дії. Відтак, переклад словосполучення *quaint period* варіантним відповідником *старомодный период* суперечить адекватному відтворенню особливостей хронотопного контексту. Переклад репліки *they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2] як *они насильно вдавливали свои пальцы в раскаленный*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

*Брэйловский алфавит растворяющейся экономики* [Завалий 2008, с. 4] свідчить про нівелювання перекладачем норм мови перекладу та недостатній рівень обізнаності перекладача з матеріалом перекладу. Перекладач користується іншомовною конструкцією та порушує норми мови перекладу у процесі перекладання словосполучення *they were having their fingers pressed* – *они насильно вдавливали свои пальцы* через додавання надлишкового займенника *свои* поряд із стилістично невірним прислівником *насильно*, який у цьому контексті повинен відтворюватися як *через силу*. Припущення неточностей у перекладі призводить до смислової помилки, як-от у перекладі словосполучення *Braille alphabet* – *Брэйловский алфавит (шрифт Брайля)*. Як бачимо, перекладач намагається структурно залишатися в межах, визначених оригіналу, але окремі лексеми не відповідають нормам приймаючої мови.

Створюючи художній твір, автор певним чином використовує національно-культурні маркери, які сигналізують про приналежність до певної культури. Такими національно-специфічними "ключами" можуть бути як експліцитні посилання на певні культурні ознаки, так й імпліцитні вказівки на специфічні ознаки, які зазвичай асоціюються з моделями певної культури.

Відтак, деякі топоніми, будучи безпосередніми репрезентантами американської культури, несуть інформацію, яка є незнайомою для російськомовного та українськомовного реципієнтів, але необхідна для розуміння сенсу в цілому. Наприклад, топонім *Blue Mountain* – це назва міста в одному зі штатів Південної Америки. Драматург використовує таку географічну назву навмисно задля того, щоб проілюструвати звідки родом головна героїня Аманда Вінгфілд, вказуючи на те, що герої його п'єси є саме нащадками родової знаті аристократів, які були абсолютно не пристосовані до життя в жорсткому прагматичному світі. Образ Аманди уособлює тип дами-південки, яка поєднує практичність із химерними ілюзіями, згубними для її мрійливої доньки. Перекладаючи топонім *Blue Mountain* [Williams 1945, p. 3] перекладач Г. Злобін транскрибує топонім *Blue Mountain* – Блу-Маунтин [Злобин 1999, с. 9], не вдаючись до додаткових відтінків значень та авторського задуму. Для адекватної інтерпретації доречно було б ввести коментар у виносках для пояснення цього топоніма з метою актуалізації культурної значущості

*Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]*

© *Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com*

**Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie»)** [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennya (na materialii perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

цього топоніму в свідомості іншомовного одержувача. У перекладі такий топонім не сприймається цільовою аудиторією настільки прагматично та адекватно, як це сприймає носій американської культури в оригіналі. Перекладач А. Завалій вдається до транслітерації: *Blue Mountain* – *Блу Маунтан* [Завалій 2008, с. 5] та надає коментар цій географічній назві: *Блу Маунтан – місто в штаті Теннессі*, який надає реципієнту, хоча й не повною мірою, інформацію екстралінгвального характеру, яка є необхідною для адекватного сприйняття цього топоніма. Транскодувач М. Стріха використав морфологічну кальку перекладаючи топонім *Blue Mountain* як *Синя Гора* [Стріха 2014, с. 111]. Як бачимо, географічну назву *Blue Mountain* перекладено зовсім іншою назвою топосу. Перекладач певним чином намагається наблизити оригінал тексту до українськомовного реципієнта, так би мовити, "одомашнити", оскільки читач має змогу сприймати звичні для нього лексичні одиниці. Однак, припущення подібних неточностей при перекладі місця дії неприйнятні. Вживаючи такий відповідник, перекладач залишає нерозкритою суть цього топоніма з огляду на зміст п'єси. В українськомовного та російськомовного реципієнтів зазначений переклад не викликає потрібних асоціацій. Для відтворення прагматики цього топоніма доцільно було б скористатися довідковим лінгвокультурологічним джерелом та конкретизувати це поняття задля адекватного сприйняття цільовою аудиторією.

Наступний приклад ілюструє як елімінація національної специфіки оригіналу вводить у текст елементи культури реципієнта. Перекладаючи лексему *blancmangé*, Г. Злобін вдається до прийому генералізації: *I'll bring in the blancmangé* [Williams 1945, р. 3] – *Я принесу сладкое* [Злобін 1999, с. 4]. Генералізація значення *blancmangé* не є виправданою, оскільки втрачено важливий компонент значення цієї лексеми, а саме те, що автор оригіналу наголошує на знатному походженні цієї родини. У російській мові є можливість застосувати в цьому випадку еквіваленту, котрий має французьке походження: «*бланманже – холодний десерт з мигдалем*» [Словник «Академик»]. В українському варіанті також вилучено важливе значення цієї лексеми для формування характеристики картини культури, побуту та традицій родини: *I'll bring in the blancmangé – Я принесу десерт* [Стріха 2014, с. 111]. У той час, як ця лексема є ключовим компонентом у конструкції образів головних персонажів і повинна бути обов'язково відтворена у перекладі. Транскодувач А. Завалій, навпаки,

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

вдається до прийому компенсації значення, відтворюючи лексему *blancmangé* точним еквівалентом *блманже* [Завалий 2008, с. 5].

**Висновки.** На основі проведеного аналізу можна дійти висновку, про те, що важливою складовою образності тексту є національно марковані засоби, які сприяють емоційно-експресивній забарвленості тексту та підкреслюють національний колорит. Проблема відтворення ідіостилістичного забарвлення ускладнюється тим, що в перекладі необхідно донести до реципієнта правильне розуміння усталених образів, що складаються в кожного народу протягом століть, знайти у мові перекладу такі відповідники, які б адекватно відображали текст оригіналу. У цілому перекладачі зосереджують увагу на збереженні текстових структур оригіналу, а для перекладів характерний високий рівень нейтралізації культурно-специфічного значення. Прагнення точності перекладу призводить до неправильного сприйняття тексту оригіналу.

**Перспективи дослідження** вбачаємо у подальшому вивченні проблеми відтворення національного колориту у перекладі драматичних текстів, а також у дослідженні способів передачі соціально-культурної та історико-культурної специфіки оригіналу, що належить до актуальних проблем сучасного перекладознавства.

### Література:

1. *Великий енциклопедичний словник «Академик»*, доступ [https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic\\_culinary/248/](https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_culinary/248/)
2. Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю. *Толковый словарь русского языка* (Москва: ИТИ Технологии, 2006), 944, доступ <http://www.ozhegov.com/words/2847.shtml>
3. *Публічний електронний словник української мови*, доступ <http://ukrlit.org/slovnyk>
4. Толковый словарь русского языка Д. Н. Ушакова, доступ <https://ushakovdictionary.ru/>
5. *Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник*, уклад. Олейник І. С., Сидоренко М. М., доступ <http://lang.slovopedia.org.ua/7/53394/97454.html>
6. Шамина, В. Б. *Американская драма XX века: основные тенденции развития* (Lambert Academic Publishing, 2011), 218.
7. Bazerman, C. *Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article in Science* (Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1988), 356.
8. Brandt, G. *Cinematic Structure in the Work of Tennessee Williams in American Theatre*, ed. J. R. Brown and B. Harris (London: Edward Arnold, 1967), 168.
9. *Cambridge Dictionary*, доступ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
10. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary*, доступ

*Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]*

© *Pasenchuk N. [Pasenchuk N.]*, nataliipasenchuk@gmail.com

**Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie»)** [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennja (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/turn%20back>

11. Dubrow, H. *Genre* (New York: Routledge, 2014).
12. Fowler, A. *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982).
13. Williams, T. *Production Notes* (New Directions Publishing, 1945), 105.
14. Williams, T. *The Glass Menagerie* (New Directions Publishing, 1945), 105.

### Список джерел ілюстративного матеріалу:

15. Вільямс, Т. «Скляний звіринець,» пер. з англ М. Стріха. *Кур'єр Кривбасу* 296/297/298 (2014): 105–163.
16. Уильямс, Т. *Стекланный зверинец*, пер. з англ Г.Злобин (Москва: Гудьял-Пресс, 1999), 53.
17. Уильямс, Т. *Стекланный зверинец*, пер. з англ. А. Завалий (Москва, 2008), 55.

### References:

1. *Velykyj encyklopedychnyj slovnyk «Akademyk»*, dostup [https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic\\_culinary/248/](https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_culinary/248/) (in Russ.).
2. Ozhegov, S. I., Shvedova, N. Ju. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka* (Moskva: ITI Tehnologii, 2006), 944, dostup <http://www.ozhegov.com/words/2847.shtml> (in Russ.).
3. *Publichnyj elektronnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy*, dostup <http://ukrlit.org/slovnyk> (in Ukr.).
4. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka D. N. Ushakova*, dostup <https://ushakovdictionary.ru> (in Russ.).
5. *Ukrai'ns'ko-rosijs'kyj i rosijs'ko-ukrai'ns'kyj frazeologichnyj slovnyk*, uklad. Olejnyk I. S., Sydorenko M. M., dostup <http://lang.slovopedia.org.ua/7/53394/97454.html> (in Ukr.).
6. Shamina, V. B. *Amerikanskaja drama XX veka: osnovnye tendencii razvitija* (Lambert Academic Publishing, 2011), 218 (in Russ.).
7. Bazerman, C. *Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article in Science* (Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1988), 356.
8. Brandt, G. *Cinematic Structure in the Work of Tennessee Williams in American Theatre*, ed. J. R. Brown and B. Harris (London: Edward Arnold, 1967), 168.
9. *Cambridge Dictionary*, доступ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
10. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary*, доступ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/turn%20back>
11. Dubrow, H. *Genre* (New York: Routledge, 2014).
12. Fowler, A. *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982).
13. Williams, T. *Production Notes* (New Directions Publishing, 1945), 105.
14. Williams, T. *The Glass Menagerie* (New Directions Publishing, 1945), 105.
15. Vil'jams, T. «Sklyanyj zvirynec',» per. z angl M. Striha. *Kur'jer Kryvbasu* 296/297/298 (2014): 105–163 (in Ukr.).
16. Uil'jams, T. *Stekljannyj zverinec*, per. z angl G. Zlobin (Moskva: Gud'jal-Press, 1999), 53 (in Russ.).
17. Uil'jams, T. *Stekljannyj zverinec*, per. z angl. A. Zavalij (Moskva, 2008), 55 (in Russ.).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenчук@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)